

ARHEOLOGIJA

► Rimski Marsonija bilo je mjesto gdje se prelazila Sava pa je Slavonski Brod ime dobio kao "Brod na Savi" - mjesto gdje se prelazi rijeka

PISE: DAMIR ŠANTEK
 FOTOGRAFIJE: DAMIR ŠANTEK, KRUNO
 ZUBČIĆ, KPA MARSONIA, MUZEJ BRODSKOG
 POSAVLJA

Sava mirno i tih teče, gotovo da je zamrznuta u trenutku i kao da se uopće ne kreće. Naravno, to je samo privid jer njen stabilni tok ubrzava i usporava po plicinama, sprudovima, riječnim otocima, zavojima, mrtvacima, plažama, kanalima i virovima, sporadičnim djelićima slagalice ove naše najveće rijeke. Sava vijuga kao zmija s glavom u Sloveniji i rašljastim jezikom čiji jedan krak čini Sava Dolinka koja izvire kao slap Nadiža u

Tamarskoj dolini gdje ubrzo nakon toga ponire i teče podzemljem kroz dolinu Planice do Zelenaca kod Kranjske Gore gdje se drugi put rada kao zeleno jezerce. Drugi krak rašljastog zmijskog jezika čini Sava Bohinjka koja nastaje izlijevanjem iz Bohinjskog jezera kod mjesta Ribčev Laz u blizini Lancova. Njeno sve deblje tijelo dalje mili Hrvatskom, granicom Bosne i Hercegovine te Srbijom gdje se konačno u Beogradu stapa s Dunavom.

SLAVONSKI BROD

Negdje na jednoj velikoj okuci sred slavonske ravnice smjestio se Slavonski Brod. To je mjesto gdje Sava otpavljuje širom svijeta svevremenske misli,

riječi i likove Ivane Brlić Mažuranić, Malik Tintilinić, Kosjenka, Regoč, Ribar Palunko, Neva Nevičica, Lutonjica Toporko, Potjeh, bratac Jaglenac, sestrica Rutvica, Jagor i ostali čudesni likovi izmiješane mašte i staroslavenske mitologije šire se svijetom i nose vječne poruke o sukobu dobra i zla. Lako moguće da je u Franjevačkom samostanu u Slavonskom Brodu, gdje je boravio dok je pohadao osnovnu školu, nastao zametak predivnih pjesama koje je stvorila topla duša Dragutina Tadijanovića.

Slučajni arheološki pronađasci u Savi - bez ronilaca

Rimski Marsonija je uvijek bila mjesto gdje se prelazila Sava i odatile mu ime

KAD SAVA KRENE PREMA BRODU...

► **Tvrđava u Slavonskom Brodu nikada u svojoj povijesti nije bila napadnuta**

Brod na Savi, pri čemu Brod označava mesta gdje se prelazi rijeka kao što su to Brod Moravice, Brod na Kupi, Brodani i drugi slični nazivi. Sukladno tome za očekivati je da je ovo područje prava meka za ronioce arheologe koji u njenim mutnim vodama mogu pronaći čisto arheološko zlato.

I stvarno, u Brodu je 1975. godine prilikom vadenja pijeska iz Save pronađen jedinstven nalaz antičkog razdoblja. Riječ je o knemidi – rimskom svečanom štitniku za nogu iz trećeg stoljeća kakvi se uglavnom mogu vidjeti u hollywoodskim spektaklima s temama iz Rimskog carstva kao što su Ben Hur i Gladijator. Knemida je izradena od brončanog, posrebrenog lima u tehnici graviranja i iskucavanja.

Glavni ukras predstavlja visoki reljef boga rata Marsa, a okolo su crteži s prikazom božice Dijane i boga Dioniza, prikazima scena borbi i treninga te biljni i ornamentalni motivi.

Ovaj spomenik visoke umjetničke vrijednosti je nakon izvršene konzervacije u Mainzu predstavljao Slavonski Brod na svjetskoj izložbi o rimsкоj svečanoj opremi u Nürnbergu i Münchenu 1978. i 1979. godine. Osamnaest godina kasnije Sava je iznjedrlila još jedan

antički spomenik iznimne vrijednosti. I opet ronaci nisu u tome imali nikakav upliv. Pri vadenju šljunka kod Slavonskog Šamca nadena je rimska vojnička diploma.

Ona predstavlja carski dekret isписан, kako je to bilo uobičajeno, urezanim slovima na dvije brončane pločice međusobno povezane, a njime se isluženom vojniku dodjeljuju zakonska prava i povlastice.

Diploma je izdana u vrijeme cara Vespazijana (71. godine) centurionu Likaju, sinu Birse iz Marsunije (Marsvmnia), veteranu mizenske flote (Misenum u Kampaniji) koji je s ostalim veteranima iz svoje jedinice nakon odsluženja 26 i više godina dobio rimsko gradansko pravo (civitas) i pravo zakonitog braka (conubium).

Za osobite zasluge svi su dobili pravo naseljavanja u Pestumu južno od Napulja.

Diploma iz Broda je izvrsno očuvana, a posebnu vrijednost daju joj sačuvani pečati nekolice svjedoka, što za sada predstavlja jedinstveni slučaj.

Na žalost, od drevne Marsonije nisu ostali nikakvi fizički ostaci zidina i građevina. Unatoč tome Slavonski Brod

► **Franjevački samostan u Slavonskom Brodu u kojem je boravio Dragutin Tadijanović dok je počeo osnovnu školu**

Arheološko otkriće u svjetu bajki Ivane Brlić Mažuranić

ARHEOLOGIJA

U SAVI KOD SLAVONSKOG BRODA VRJEDNI ARHEOLOŠKI NALAZI OTKRIVENI SU JOŠ 1975. GODINE PRILIKOM VAĐENJA PIJESKA, A 2015. RONIOCI KPA MARSONIJA PRONAŠLI SU NOVI ARHEOLOŠKI BISER

↑ Splavarska ulica u Slavonskom Brodu jedina je ulica u Hrvatskoj koja nije smještena na čvrstom tlu, već na vodi

ima značajne povijesne spomenike u baroknom franjevačkom samostanu s prelijepim klaustrom i bogato ukrašenom crkvom Presvetog Trojstva te fascinantnim ostacima tvrdave Brod. Ova monumentalna vojna struktura nije u svojoj povijesti nikada napadnuta, niti su njezini vojnici ikada izveli napad na susjedno Osmansko Carstvo.

Za razliku od ovih monumentalnih građevina, uz obalu Save se od Poloja do bazena u dužini od 2,5 kilometra smjestila Splavarska ulica.

To je jedina takva ulica u Hrvatskoj koja nije smještena na čvrstom tlu, već na vodi. U njoj na splavima od proljeća do jeseni na gotovo stotinjak kućnih brojeva žive Brodani. Šarena i živopisna

predstavlja čisti antipod sivoj i mutnoj Savi.

TREĆI PUT I BOG POMAŽE

Roneći na Poloju, brodskom gradskom kupalištu, članovi brodskog Kluba podvodnih aktivnosti Marsonia otkrili su 2015. godine novi arheološki biser Slavonskog Broda (čini se da treći put i Bog pomaže). Zanimljivo je da je, kao i u brojnim drugim slučajevima, nalaz bio potpuno slučajan. Sreću da prva primjeti pravilne krugove koji su odudarali od okolnog dna imala je Ivana Kljajić kojoj je

to bio tek treći zaron u rijeci Savi. U dva do osam metara dubokom koritu rijeke Save iza samog oštrog lijevog za-voja kod Poloja, tek nešto malo nizvodno od centra Slavonskog Broda, ronioци su pronašli impozantnu količinu dobro očuvanih posuda, zdjela i čupova pomi-ješan s drvenom gradom koja nalikuje na gredе ili možda kostur davno potopljenog riječnog broda. Sav taj bogati "teret" na dnu Save bio je neobično čist.

Prepostavlja se kako je predmete od oštećenja čuvao debeli sloj mulja.

Njegovu višestoljetnu naslagu vjerojatno su podigle nabujale vode pri čemu su ogolile nalazište donijevši tako nakon 400 godina ovim slučajnim nalazom priliku da ponovno ugledaju danje svjetlo. Posu-

de su gusto poredane jedna pored druge ili jedna iznad druge, što ukazuje na to da je riječ o pažljivo složenom teretu. Druga stvar koja je uočena je grupiranje keramike prema tipu posude, što ukazuje na razvrstavanje tereta prilikom transporta.

Tijekom ronjenja prepoznata su tri tipa posuda; manji i veći lonci s izvijenim obodom i niske posude s ravnim dnom, takozvane crepulje. To su plitke posude velikog ravnog dna koje su služile za pečenje kruha, pita i raznih drugih

↑ Ronioци su izvadili nekoliko predmeta, odnijeli ih u Muzej Brodskog Posavlja i prijavili nalazište

► Crepulje - niske posude s ravnim dnem

jela za čiju ih je pripravu bilo potrebno staviti na žar ognjišta. Zbog rasporeda i gustoće nalaza keramike najvjerojatnije je da su nalazi pronađeni in situ, to jest da nije došlo do većeg pomicanja i/ili premeštanja nalaza uslijed djelovanja riječne struje.

Kako rijeka na ovom zavodu malo po malo odnosi obalu, za očekivati je da se u njenim dubinama i nizvodno nalaze brojni arheološki artefakti iz tog, ali i ranijih vremena uključujući ono drevne Marsonije. Pretpostavlja se da posude potječu s nekog mola, pristaništa ili pak potonulog broda.

Svi su oduševljeni ovim vrhunskim povijesnim nalazom jer sličnih u kontinentalnoj Hrvatskoj do sada nije bilo. Na dosadašnjim brojnim nalazištima nikada prije nisu nadeni predmeti sa

sličnim ozнакama lončarskog kola. Stoga će biti vrlo zanimljivo otkriti o čemu je zapravo riječ.

Posude potječu iz 17. stoljeća i grube su fakture. Teško je odrediti gdje su izradene, ali je sasvim jasno da se radi o "običnoj" keramici za svakodnevnu uporabu. Identični predmeti pronađeni su i unutar Beogradske tvrdave. Moguće je kako se ovdje radi i o nekoj verziji "trgovачkog puta svile". Savom koji je postojao od davnina.

No, da se vratimo na početak. Sve je započelo na jednom redovnom zaronu Kluba podvodnih aktivnosti Marsonia. Lako je voljeti ronjenje na Visu, Lastovu ili na Kornatima gdje se pri svakom zaronu u najmanju ruku otvara predvino plavetnilo, ali voljeti ronjenje na kontinentu, u nepredvidivoj i mutnoj Savi gdje se vidljivost nikad ne otvara, već isključivo zatvara, e to je već posebna razina ljubavi prema ronjenju. Sve o KPA Marsonija i tom "posebnom" zaronu saznali smo iz prve ruke, iz usta

Roberta Kalanja, alfe i omäge svih aktivnosti ovog ronilačkog kluba. On nam je rekao da su 1970. godine brodski zaljubljenici u ronjenje,

Stojan Durdević i Zvonimir Čop, uz pomoć Općinskog vijeća Narodne tehnike i tadašnjeg poduzeća "Slavonski Partizan" koje je proizvodilo čelične boce za tehničke plinove i ventile, osnovali Klub za podvodne aktivnosti KPA "Slavonski partizan". Njih dvojica su u suradnji s Brodarskim institutom u Zagrebu i Institutom pomorske medicine iz Splita tvorci prvog industrijski proizvedenog ronilačkog aparata u tadašnjoj Jugoslaviji. Ronjenja ovog kluba koji se izuzetno brzo razvijao vremenom su

UOBIČAJENI ZARON NA TAKOZVANOM "PERU" UZVODNO OD PLAŽE POLOJ U SLAVONSKOM BRODU OTKRIJE JEDNO OD NAJZNAČAJNIJIH PODVODNIH KONTINENTALNIH ARHEOLOŠKIH NALAZIŠTA U HRVATSKOJ

► Pronadene posude pod vodom izgledaju kao čupovi iz Aladinove pećine, ali iz njih ne cure zlatnici i dijamanti, već pijesak i kamenje

ARHEOLOGIJA

► Ronioci ponosno poziraju s keramičkim posudama izvađenim iz Save

organizirana po cijeloj jadranskoj obali. Tako su tijekom jednog stažnog ronjenja u mjestu Žuljana na Pelješcu ronioци ovog kluba otkrili potopljeni njemački torpedni brod S-57 čiji su nalaz prijavili Arheološkom muzeju u Dubrovniku. I dan danas ovo njihovo otkriće spada u jednu od najzanimljivijih i najlepših brodskih olupina Jadrana.

Bilo mutno ili bistro - nama uvijek isto

Početkom Domovinskog rata KPA "Duro Đaković" bio je jedina organizirana ronilačka institucija u Hrvatskoj iz koje su svi tadašnji članovi postali priпадnici vojnih i policijskih postrojbi te su bili pripadnici bojne 'Zrinski-Frankopan', pripadnici izvidačkih postrojbi, Riječne satnije 'Sava'... Nakon rata, početkom 1996. godine, klub se revitalizira i na Skupštini dobiva današnje ime KPA "Marsonia".

Klub organizira brojne ekološke akcije, gostuje na raznim natjecanjima i akcijama diljem Hrvatske te je osvajač zavidnog broja medalja (podvodna orientacija, plivanje perajama na velike udaljenosti, podvodni hokej, triatlon....).

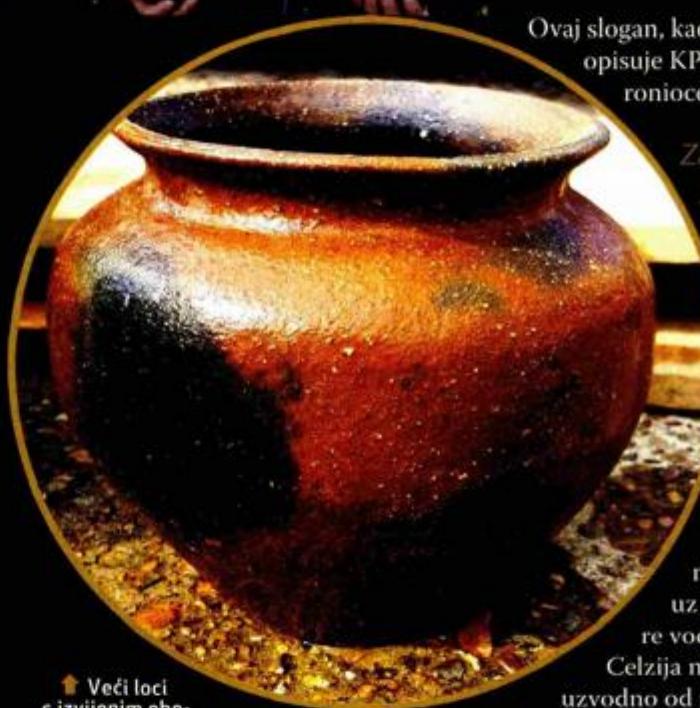
Klub je tradicionalno na ŠRC Poloj organizirao ronilački kamp pod sloganom 'Bilo mutno ili bistro - nama uvijek isto' kojom prilikom su se u tri dana organizirala predavanja iz ekologije, ronilačkih specijalnosti, razna natjecanja iz vodenih vještina, vaterpola, plivanja te druženja uz obilazak Gradske tvrdave i drugih kulturnih znamenitosti Slavonskog Broda.

GUSTO POREDANE POSUDE UKAZUJU NA TO DA JE RIJEČ O PAŽLJIVO SLOŽENOM TERETU, A UOČENO JE I GRUPIRANJE KERAMIKE PREMA TIPU POSUDE, ŠTO UKAZUJE NA RAZVRSTAVANJE TERETA PRILIKOM TRANSPORTA

Ovaj slogan, kao rijetko koji, odlično opisuje KPA Marsoniju i njegove ronioce.

Zaron koji je otkrio jedno od najznačajnijih podvodnih kontinentalnih arheoloških nalazišta u Hrvatskoj. Jednog ljetnog, toplog sunčanog dana nekolicina Brodskih zaljubljenika u ronjenje zarana u doba niskog vodostaja Save uz ugodnu temperaturu vode od 26 stupnjeva Celzija na takozvanom "peru" uzvodno od plaže Poloj.

Ivana Kljajić će vjerojatno cijeli život

► Veći loci s izvijenim obodom dio su uporabnog posuda pronađenog u Savi

► Iako je Sava mutna i vidljivost jako loša, iskusni ronioći uspjeli su pronaći žarište nalazišta sa stotinama posuda koje su dijelom virile iz pjeska i šljunka

PRONAĐENE POSUDE POTJEĆU IZ 17. STO- LJEĆA I GRUBE SU FAKTURE TE JE TEŠ- KO ODREDITI GDJE SU IZRAĐENE, ALI JE SASVIM JASNO DA SE RADI O "OBIČNOJ" KERAMICI ZA SVAKODNEVNU UPO- RABU

pamtiti ovaj zaron!

Uz sve uzbudjenje njezinog prvog ronjenja u Savi, uspijeva roniti, gledati oko sebe i naći se na pravom mjestu te pronađi nekoliko keramičkih posuda na dubini od samo dva metra.

Nakon tog saznanja i uz puno nevjericu isti dan se okuplja iskusna ronilačka ekipa koja na mjesto pronađaka dovozi čamac, sidri ga na dijelu rijeke gdje je brzina struje velika te uz pomoć konopa koje dodatno sidri na dnu stvara mrežu po kojoj kreće u skeniranje terena.

Nakon samo pola sata ronjenja u teškim uvjetima pronađi se veliki odron u šljunčanom dnu koji se odložio prema sredini rijeke te čini krater površine nekoliko kvadrata, taman tolikih dimenzija da se u njega mogu za-

vući dva ronioca i izbjegći brzo strujanje rijeke. Uz slabu količinu svjetlosti kakvu propušta mutna Sava i lošu vidljivost uspjeli su pronaći žarište nalazišta sa stotinama posuda koje su dijelom virile izvan šljunka i pijeska koji prevladavaju na tom dijelu Save. Pretpostavlja se da je tijekom zime pri

ilikom visokih vodostaja došlo do erozije tla koje je otkrilo samo djelično nalazišta koje se prostire velikim dijelom

prema samoj obali rijeke uz kupalište Poloj.

Posude pod vodom izgledaju kao čupovi iz Aladinove pećine, samo što iz njih ne cure zlatnici i dijamanti, već pijesak i kamenje. Uz veliku euforiju vadi se nekoliko predmeta te svi zajedno odlaže u Muzej Brodskog Posavlja

Brodskog Po-
savlja

predaju izvadene predmete i prijavljuju nalazište.

Djelatnici muzeja pozvali su podvodnog arheologa Krunu Zubčića koji je došao u Slavonski Brod te zaronio na nalazište pri čemu je otkrio veličinu i značaj samih predmeta i nalazišta. Slijedilo je nekoliko godina istraživanja i čuvanja ovog lokaliteta koji je proglašen jednim od najznačajnijih podvodnih kontinentalnih arheoloških nalazišta u Hrvatskoj.

Ronjenje na nalazištu je najbolje u ranom proljetnom periodu, za vrijeme niskog vodostaja te zimi kada je pri niskom vodostaju vidljivost izuzetno dobra, čak do nekoliko metara.

Voditelj istraživanja ovog vrlo značajnog podvodnog arheološkog nalazišta bio je Kruno Zubčić, viši konzervator arheolog iz Odjela za podvodnu arheologiju Hrvatskog restauratorskog

zavoda, a projekt je financiralo Ministarstvo kulture i medija.

Kruno je SCUBAlikeu ustupio cijeli niz fotografija s ronjenja za vrijeme arheološkog istraživanja, kao i izvanredno napravljen fotomozaik lokaliteta.

Mnoštvo savjeta i odlične fotografije posuda dobili smo od Ivane Artuković-Župan, više kustosice Arheološkog odjela Muzeja Brodskog Posavlja.

Tako je, nakon ovog otkrića, ovaj muzej dobio svoju kontinentalnu, doduše mnogo recentniju inačicu amfora koje su razasute diljem cijelog Jadrana i vidljive u svim muzejima od Umaga do Dubrovnika.

▲ Gusto naslagano keramičko posude u Savi

▲ Ronioci i ronilački brod na Savi kod Poloja gdje je otkriven vrijedan arheološki nalaz